

СТАНОВИЩЕ

от доц.д-р Ирина Тончева Георгиева, професионално направление 2.1. Филология
за придобиване на научната степен „доктор на науките“

по професионално направление 2.1. Филология,
научна специалност „Теория и практика на превода“

Кандидат: доц. д-р Борис Анатолиевич Наймушин

Тема на дисертационния труд: *„Тенденции и личности в дипломатическия превод в България в периода 1944–1974 г. и някои съпоставки със СССР, САЩ, Румъния, Унгария и Куба“*

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Представеният дисертационен труд е посветен на слабо изследвана както в българското преводознание, така и в историята на българската дипломатия проблематика – формирането, институционализирането и функционирането на дипломатическия превод в България през първите три десетилетия след 1944 г. Изборът на темата е убедително мотивиран от обстоятелството, че преводачите, независимо от непосредственото им участие в международните контакти, сравнително рядко са самостоятелен обект на историческо и преводаческо изследване.

Съществено достойнство на труда е преместването на изследователския фокус от политическите лидери и дипломатическите събития към посредниците, които правят комуникацията между тях възможна. Дипломатическият превод е разгледан не само като езикова дейност, а като професионална, институционална, социална и културна практика. Това позволява на автора да постави проблема едновременно в полето на преводознанието, историята на превода и дипломатическата история, без историческият контекст да измества същинския предмет на изследване.

Актуалността има и ясно изразено документално измерение. Значителна част от поколението на дипломатите-преводачи и дипломатическите преводачи от изследвания период вече не е сред живите, поради което издирването, съпоставянето и научното въвеждане на архивни, мемоарни, фотографски и устни свидетелства представлява и работа по съхраняване на професионалната памет.

В научно-приложен аспект резултатите имат значение за историята и теорията на устния превод, за подготовката на преводачи, за изследванията на дипломатическата комуникация, както и за архивното документиране на професията. Особено ценен е изводът за спецификата на дипломатическия спрямо конферентния превод и за ролята на дипломатическия преводач като институционално афилиран и доверен посредник.

2. Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд

Целта на изследването е ясно формулирана: да се реконструира и анализира процесът на формиране и развитие на дипломатическия превод в България през периода 1944–

1974 г., като бъдат изяснени институционалните, професионалните и политическите фактори, които го определят, както и ролята на конкретните личности в този процес.

На тази цел съответстват конкретни и логически свързани задачи: анализ на въздействието на политическите промени след 1944 г.; проследяване на подготовката и професионализацията на дипломатическите преводачи; изследване на институционалните модели; реконструиране на професионални биографии; идентифициране на участници в конкретни международни събития и анализ на ролята на преводача в официалната и неофициалната дипломация.

Смятам, че поставените цели и задачи са обосновани и в основната си част са успешно реализирани. Особено убедителна е връзката между общата изследователска цел и микроисторическите казуси. Индивидуалните биографии не са самоцелни биографични очерци, а служат за реконструиране на по-общите механизми на подбор, обучение, професионализация и институционално позициониране на преводача.

Уместно е обоснована и хронологическата рамка 1944–1974 г. Началната граница е свързана с радикалната институционална и кадрова промяна след 1944 г., а 1974 г. – със създаването на Съюза на преводачите в България като символична граница между периода на формиране и етапа на по-ясно институционално признаване на преводаческата професия.

3. Съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи

Методологията е сред силните страни на дисертационния труд. Интердисциплинарният характер на изследователския предмет закономерно е довел до комбиниране на историко-дескриптивния и сравнително-историческия метод с биографичен, просопографски и микроисторически анализ, критически анализ на мемоарни източници, устна история и работа с визуални материали.

Особено продуктивно е съчетаването на просопографията с микроисторическия подход. То позволява, от една страна, да се открият общи характеристики на професионалната общност, а от друга – да се реконструират индивидуални биографии и конкретни преводачески ситуации. Важна методологическа особеност е принципът на взаимна проверка на различни категории източници – архивни документи, мемоари, периодичен печат, фотографии, кинохроники, интервюта и устни свидетелства.

Тази методика е особено подходяща при изследването на професионална група, която често остава неназована в официалната документация. Чрез съпоставяне на текстови и визуални свидетелства авторът успява не само да допълни известни биографии, но и да идентифицира участници в конкретни дипломатически събития.

Заслужава положителна оценка и критичното отношение към мемоарния източник. Авторът не го възприема като непосредствено отражение на историческата реалност, а го подлага на проверка чрез други свидетелства. В този контекст интерес представлява въведеното понятие „**масова субективна перспектива**“, чрез което се описва не разминаването между различни индивидуални спомени, а обратният процес – утвърждаването и възпроизвеждането на една доминираща версия на събитията.

Следователно избраната методология съответства на поставените цели и задачи и позволява да се получат резултати, които трудно биха могли да бъдат постигнати чрез използването само на традиционни писмени архивни източници.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд, включително наличие на оригинален принос в науката

Приемам основните приноси, формулирани от автора, като реални и доказани в дисертационния труд. Те могат да бъдат обобщени в няколко направления.

На първо място е **методологическият принос**. Предложен е работещ модел за изследване на историята на дипломатическия превод чрез съчетаване на просопографски, микроисторически и сравнително-исторически подход с анализ на архивни документи, мемоари, фотографии, аудиовизуални материали и устна история. Разработен и практически приложен е и модел за идентифициране на останали анонимни или слабо документирани дипломатически преводачи. Оригинален е опитът за концептуализиране на „масовата субективна перспектива“ като особен механизъм при формирането и възпроизвеждането на мемоарни разкази.

На второ място са **приносите към историята на дипломатическия превод в България**. Реконструирани са професионалните траектории на значителен брой преводачи и дипломати-преводачи и са проследени механизмите на тяхната подготовка, подбор и професионална реализация. Аргументирана е тезата, че след 1944 г. не се формира хомогенна професионална група, а новият преводачески корпус възниква при взаимодействието на различни поколения и социални среди. Съществен е и изводът за значението на политическото доверие, институционалната принадлежност и биографичния опит наред с езиковата компетентност.

На трето място трудът съдържа **значими нови емпирични резултати**. В научно обръщение са въведени архивни, фотографски и мемоарни материали; изследвани са форми на подготовка на български дипломатически преводачи в страната и чужбина; показано е значението на международното бригадирско движение като среда за формиране на практически езикови и межкултурни умения; изследвана е ролята на българската сефардска общност при формирането на испаноезичното дипломатическо посредничество.

Особено убедителни са **конкретните идентификационни приноси**. Сред тях се открояват установяването на самоличността на преводачката Донка Меламед, реконструкцията на преводаческия състав на делегациите на България, СССР, Румъния, Унгария и Куба на XV сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г. и доказването чрез комплекс от различни източници на участието на кореспондентката на БТА Стела Авишай като преводач при първата среща между Тодор Живков и Фидел Кастро в Ню Йорк през септември 1960 г.

Като обобщаващ теоретико-интерпретативен принос бих посочила разбирането на дипломатическия превод като форма не само на езиково, но и на политическо, културно и институционално посредничество. Именно тази перспектива придава концептуално единство на иначе много богатия и разнороден емпиричен материал.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представената публикационна дейност показва траен интерес на кандидата към проблемите на устния и дипломатическия превод и последователна работа по темата.

В автореферата са посочени пет самостоятелни публикации в научни издания, реферирани или индексирани в световноизвестни бази данни, включително *Russian Journal of Linguistics* (Scopus и Web of Science) и *English Studies at NBU* (Web of Science). Посочени са още седем самостоятелни публикации в рецензирани научни списания и редактирани научни издания, част от които са непосредствено свързани с отделни проблеми и емпирични казуси, разработени в дисертацията.

Прави впечатление, че резултатите от изследователската работа са представяни и пред различни научни аудитории чрез доклади и публични лекции в България и чужбина. Това показва, че темата е преминала през продължително публично академично обсъждане, а отделни нейни аспекти са апробирани преди завършването на дисертационния труд.

По количество, тематична насоченост и характер на изданията публикационната активност може да бъде оценена положително.

6. Цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

Представената справка свидетелства за цитируемост на публикации на кандидата в областта на устния превод и обучението на преводачи. Сред цитиращите източници има публикации в авторитетни международни издания, включително *Babel*, *Target* и *XLinguae*, както и монографии, дисертационни трудове и други научни публикации.

Тази цитируемост показва разпознаваемост на част от научните резултати на кандидата в международната и националната литература по устен превод. Следва все пак да се отчете, че по-голямата част от самите изследвания, непосредствено свързани с настоящата дисертация, са сравнително нови. Поради това е естествено тяхното научно отражение и цитируемост тепърва да могат да бъдат оценявани в по-дългосрочен план.

7. Мнения, препоръки и бележки

Дисертацията се отличава с изключително богата изворова база. Трудът е с обем 315 страници, съдържа 71 фигури, библиографска справка с 341 източника на няколко езика и 87 архивни единици от Централния държавен архив. Този мащаб е оправдан от пионерния характер на изследването и необходимостта да бъде реконструирана професионална общност, която до голяма степен остава невидима в традиционните исторически източници.

Именно богатството на материала обаче поражда и някои особености, които бих отбелязала не като недостатъци, поставящи под съмнение научните резултати, а като възможни насоки при бъдеща подготовка на труда за монографично издание.

На места документалната и биографичната плътност води до значителен обем на отделни казуси и до известно отдалечаване от основната линия на аргументацията. При евентуално книжно издание би било възможно част от фактологичните детайли да бъдат редуцирани или изнесени в приложения, така че още по-ясно да изпъкнат общите закономерности, които авторът извежда от отделните случаи.

Втората бележка се отнася до международните съпоставки. Те са ценни и дават необходимия контекст за интерпретацията на българския материал, но са с различна степен на подробност за отделните държави. Това произтича до голяма степен от неравномерната достъпност на източниците. В бъдещо продължение на изследването би било особено полезно сравнителният компонент да бъде развит върху по-еднородна емпирична база.

Накрая бих насърчила автора да продължи изследването и след избраната горна граница от 1974 г. Събраната в дисертацията информация създава основа за проследяване на последващата професионализация на дипломатическия превод, включително институционалните и технологичните промени през последните десетилетия на XX век.

Тези бележки не намаляват стойността на представения труд. Напротив, те произтичат от неговия потенциал да постави началото на по-систематично изследване на историята на дипломатическия превод в България.

8. Заключение

Дисертационният труд *„Тенденции и личности в дипломатическия превод в България в периода 1944–1974 г. и някои съпоставки със СССР, САЩ, Румъния, Унгария и Куба“* представлява самостоятелно, мащабно и оригинално научно изследване върху проблематика, която досега не е получила систематична разработка в българското преводознание.

Особена стойност имат широката и разнообразна изворова база, интердисциплинарната методология, съчетаването на просопография и микроистория, въвеждането в научно обръщение на нови архивни и визуални материали и възстановяването на имената и професионалните биографии на редица слабо известни или неизвестни досега участници в дипломатическата комуникация. Наред с емпиричните резултати трудът достига до по-общи изводи за професионалната специфика на дипломатическия превод и за преводача като доверен, институционално афилиран посредник в международните отношения.

Авторефератът отразява адекватно структурата, методологията, основните резултати и приносите на дисертационния труд.

Въз основа на цялостната ми оценка считам, че представеният дисертационен труд притежава необходимите качества на **значимо и оригинално научно изследване с теоретични, методологически и емпирични приноси**, съответстващи на изискванията за придобиване на научната степен „доктор на науките“.

Давам положителна оценка на дисертационния труд и убедено предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на доц. д-р Борис Анатолиевич Наймушин научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Теория и практика на превода“.

Дата: г.

Член на научното жури:

/подпис/